

Leven in afhankelijkheid

'We denken elke dag aan u'

door Sebas Faber

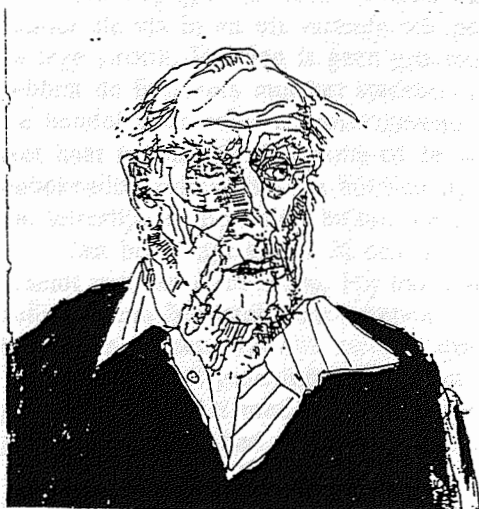
Stralend van levenslust en energie bepleit hij het recht op zelfmoord. Huib Drion, oud-hoogleraar in het Burgerlijk Recht en oud-lid van de Hoge Raad, is te gast bij Adriaan van Dis. Enthousiast doet hij opnieuw zijn omstreden voorstel: geef iedereen boven de 75 een middel waarmee hij, zo hij dat wil, en pijnloos en menswaardig einde aan zijn leven kan maken. Laat iedereen de mogelijkheid te bedanken voor een troosteloos einde in een verpleeghuis, 'tussen die oude en hulpeloze mensen, stil in en hoekje voor zich uitstarend of wat onverstaanbare dingen mompelend, vaak niet in staat zelf het eten tot zich te nemen, op verzorgers aangewezen voor al hun behoeften...'

Deze laatste passage is afkomstig uit Drions essay "Het levenseinde van oude mensen", dat hij oktober 1991 in het NRC publiceerde. Onder de grote stroom reacties waren heel positieve en erg negatieve. Zo waren er veel mensen die vraagtekens plaatsten bij de praktische invulling van het idee: hoe misbruik te voorkomen? Of, zoals Jaap Vegter het één van zijn personages liet formuleren: *'...ik word pas razend als ik zo'n keurige kakker op de buis zie huichelen dat het recht op euthanasie, uit medemenselijkheid... TJEESSES! ...uit economies nut zallie bedoelen. (...) Ik laat me niet dóuwen! Dat die knul op die brommer tegen me kan zeggen: Hé Opa, wanneer slik je je pil nou 'es door!'*

Het is waar, onze samenleving is er niet bepaald op ingericht het oude mensen naar de zin te maken. Ze zijn lastig en kostbaar; ze produceren immers niets. En toch houden we ze, soms tegen wil en dank, steeds langer in leven. Ook al kunnen ze niets meer en zijn ze voor alles, ook het meest fundamentele, op anderen aangewezen. Zo volledig afhankelijk te zijn, is het schrikbeeld van veel ouderen; het afschuwelijke ervan verleent Drions plan zijn overtuigingskracht.

Maar is het leven van ouderen in Nederland werkelijk zo afschuwelijk dat het de verstreking van een zelfdodingsmiddel rechtvaardigt? De cijfers: tien procent van onze bejaarde landgenoten woont in een bejaardentehuis of verpleegtehuis, de resterende negentig procent thuis of bij familie. Dat wil niet zeggen dat dat ook goed gaat; de wachtlijsten voor de tehuizen en voor intensieve thuiszorg zijn niet voor niets gigantisch. Er is een groot tekort aan plaatsen; tegelijkertijd bezuinigt de overheid op de budgetten. Steeds meer mensen doen een beroep doen op hun familie.

Bovendien is er een groot tekort aan personeel. Het imago van het beroep is slecht, de salarissen mager, het ziekteverzuim groot. Hoe is het om in een verpleegtehuis te werken? Ik sprak met een vrouw die al een jaar lang minstens twee keer per week als uitzendkracht werkt in Amstelhof, een verpleegtehuis in Amsterdam.

Amstelhof

In Amstelhof wonen vierhonderd bejaarden, verdeeld over afdelingen van vijftientig personen. Er zijn drie soorten afdelingen. Op de eerste wonen mensen die psychisch nog goed functioneren en ook fysiek nog zo goed zijn dat ze zichzelf bijvoorbeeld kunnen wassen. Het tweede type afdeling is gesloten. De mensen zijn er dement. Op de derde afdeling zijn de mensen er geestelijk én lichamelijk zeer slecht aan toe. Ze komen hun bed of stoel niet uit; veel kunnen zich, als gevolg van reuma, niet of nauwelijks bewegen.

In theorie zijn er negen verzorgers per vijftientig bewoners. In de praktijk zeven of minder. Hierdoor de zorg vaak veel slechter en vooral onpersoonlijker is dan men zou wensen.

De verzorgster: 'Er wordt veel gewerkt met uitzendkrachten als ik. Maar het verloop is enorm. Van de groep van vijftien waarmee ik een jaar geleden de opleiding begon, zijn er nu nog drie mensen over. Die opleiding stelt overigens weinig voor: twee dagen oefenen met poppen en dan word je in het diepe gegooid. Moet je maar zien hoe je je redt in de omgang met de bewoners en met het medepersoneel. De begintijd is zwaar; veel mensen haken al na een paar dagen af.

Koffie

Er heerst een sfeer van: bewijs jezelf eerst maar, dan zullen we wel 'ns zien of we je accepteren. Ze laten je bijvoorbeeld gewoon doorwerken. Merk je opeens dat ze allemaal koffie zitten te drinken, blijkt het pauze te zijn. Niemand die het even tegen je zegt.

Je moet vanaf de eerste dag in je eentje een kamer, dus vijf mensen verzorgen. Dat wil zeggen: wassen, aankleden, voeden, naar de WC brengen, verschonen. Ik wilde iemand gaan wassen en toen bleek opeens dat ze maar één borst had. Daar hadden ze op de opleiding niets over verteld.

Iedereen zit onder de stress. De werkdruk is veel te groot, vooral op die afdelingen waar er geen enkele sprake is van communicatie met de bewoners. Iedereen wil toch gewaardeerd worden. Als je van de mensen die je verzorgt geen waardering krijgt omdat ze die niet kunnen laten blijken en óók nooit eens een aardig woordje of een bosje bloemen van de familie, kan ik me voorstellen dat je wat minder aardig gaat doen.

Veel uitzendkrachten weigeren op die afdelingen te werken. Ik ook. Er werkt bijna alleen vast personeel. En omdat het ziekteverzuim er gigantisch is, komt het regelmatig voor dat iemand die een late dienst heeft gedraaid, dus van drie tot half twaalf, de volgende ochtend weer om zeven uur moet beginnen. Ik heb grote bewondering voor die verzorgers. Ze verdienen niet veel meer dan een kassière. Je moet echt iets hebben met oude mensen, anders houd je het niet vol.

Ik heb behoefte aan *persoonlijk* contact, persoonlijke waardering voor wat ik doe. Daarom weiger ik op de zwaarste afdelingen te werken. De paar keer dat ik er wel gewerkt heb, kwam ik er bijna huilend vandaan.

Ill. Astrid van der Horst

Met oude mensen heb ik ongeveer hetzelfde als de meeste mensen met kleine kinderen: ze ontroeren me. Met vier bewoners, twee mannen en twee vrouwen, heb ik een speciale band. Met hen klets ik over hun kinderen en hun leven, ik vertel hun mijn kleine geheimen en zij mij die van hen. Ik kan dat maar met vier mensen doen; meer aandacht heb ik niet. Toch heeft elke bewoner recht op zulke aandacht. Weet je, de mensen hebben geen behoefte aan concerten of voorstellingen of modeshows. Ze hebben gewoon iemand nodig die hen *persoonlijk* belangrijk vindt, iemand wiens hand ze kunnen vasthouden, die hen bij naam kent en meer van hen weet dan hun naam alleen.

WC

Over de verzorging valt heel veel slechts te zeggen. Sommige dingen zijn structureel en hebben te maken met het tekort aan personeel, met de houding van de maatschappij tegenover ouderen. Maar andere, kleine, maar o zo belangrijke dingen zouden zonder veel moeite beter kunnen.

Zo zijn er bijvoorbeeld vaste WC-tijden. Om de drie uur wordt iedereen naar het toilet gebracht. Gaat hij niet, dan moet hij drie uur wachten. Het komt voor dat incontinenten mensen drie uur lang hun vieze luier aan moeten houden. En als je iemand tussendoor verschoont omdat het voor de medebewoners toch ook geen pretje om met een stinkende buurman aan tafel te zitten, krijg je op je kop. Dat is tegen de regels; dan willen ze het

de volgende keer weer en daar kunnen we niet aan beginnen.

Ander voorbeeld: we kammen alle bewoners van een afdeling met één kam; alle mannen worden met één scheermesje geschoren en alle kunstgebitten worden met één borstel schoongemaakt.

Er zijn veel van die ergerlijke kleine dingen. De meeste bewoners houden meer van rode dan van oranje limonade. Toch komen ze, hoewel je om rode vraagt, vaak met oranje aanzetten. Of de meesten willen graag een gekookt ei en dan sturen ze uit de keuken gebakken eieren, drie uur oud. Met Kerstmis kregen de bewoners een bijzondere maaltijd. Ik at een pastetje mee, maar vond het vreemd smaken. Bleek dat de uiterste verkoopdatum al verstreken was.

Als ze jarig zijn, krijgen de bewoners een feestmaaltijd aangeboden. Maar omdat er zelden familie komt en ook de medebewoners vaak geen zin hebben om mee te doen, zit de jarige meestal in zijn eentje voor een enorme blad met eten, er is zelfs gebak bij, diepvries, nog niet helemaal ontdooid... Alleen al de aanblik beneemt iemand de eetlust.

De mensen krijgen meestal oude, lauwe koffie, omdat er maar één keer per anderhalf uur wordt gezet. Eén bewoonster weigert pertinent oude koffie te drinken. De verzorgers beschouwen haar als een lastige klant. Ze is eigenwijs. Maar heeft niet iedereen het recht om eigenwijs te zijn?

Zo is er een andere vrouw, die wil altijd warme melk. Ik vroeg haar op een avond:

'Wilt u dat ik u naar het toilet breng?' Ze antwoordde dat ze eerst haar glaasje melk wilde. Ik ging het halen. Ondertussen kwam er een andere zuster, die niet wist dat ik al melk aan het opwarmen was.

'Moet u naar de WC?'

'Nee, ik wil eerst melk.'

'Niet zo lastig zijn. Drink toch gewoon water als u dorst heb, net als iedereen.'

'Van water krijg ik buikpijn.'

'Ik heb ook wel eens buikpijn en toch drink ik water.'

Ik kwam eraan met de melk. De andere zuster pakte het kopje, zette het voor de vrouw, die blind is, neer met de woorden:

'Hier hebt u een glaasje water. Drink het dan op!'

Het was best een aardig iemand, hoor, die zuster. Maar ze had de vorige dag tot half twaalf gewerkt en was die morgen weer om zeven uur begonnen.

Euthanasie

In de tijd dat ik in dit huis werk, heb ik nog nooit gehoord van een geval van euthanasie. De dokters durven niet, denk ik; er wordt verschrikkelijk veel geroddeld, vooral onder het personeel.

Vroeger lieten we de bewoners zich zelf scheren. Na een aantal mislukte zelfmoordpogingen met de mesjes, van die Gillette-dingen, waarvan het mij een raadsel is hoe de mensen die uit het apparaat krijgen, is dat veranderd. Nu scheren wij ze.

Vroeger zou ik absoluut tegen de verstrekking van een zelfmoordmiddel zijn geweest. Nu ik de wereld van de bejaardenzorg ken, denk ik daar anders over. Ik ben ervan overtuigd dat de meeste bewoners van de derde, de zwaarste, afdeling, die nóch lichamelijk nóch geestelijk functioneren, niet verder willen leven. Je merkt het aan alles. Ze krijgen al hun voedsel binnen via een tuitbeker. Koffie met suiker en melk, aardappelpuree, vla... of ze het lusten of niet. Ze kunnen niets zeggen, niets duidelijk maken. Minstens de helft van de mensen weigert te eten: ze houden hun tong voor de tuit. Ze worden gedwongen te slikken.

De meesten zie je lijden. We moeten ze elke ochtend opnieuw aankleden en aan een tafeltje zetten. Alle vrouwen krijgen panties aan, hoeveel pijn en moeite het ook kost. Er heerst een benauwde, depressieve sfeer. Ik houd het er niet uit.

Op de gesloten afdelingen lopen de mensen voortdurend rondjes. Ze zeggen dat ze naar huis willen. Dat ze nu toch echt weg moeten want er wordt op ze gewacht met eten. Volgens mij is dat een duidelijk teken

dat ze zich in Amstelhof niet thuis voelen. Het ziet er ook helemaal niet als thuis uit; het is veel meer een ziekenhuis. Ongezellig ingericht.

De mensen hebben geen enkele privacy. Ze liggen met vier anderen op een zaal en hebben niet meer dan één kastje, waar het personeel nog toegang toe heeft ook.

En toch, voor de 'goede' bewoners, van de beste afdeling, is het leven niet slecht. Er is een man die een vriendin heeft op een andere afdeling, waar alcohol niet verboden is. Hij gaat vaak bij haar op bezoek om een glaasje wijn te drinken. Ze wandelen ook veel samen, zijn geloof ik wel gelukkig.

Af en toe hoor je wel over andere huizen. Ze zeggen dat St. Jacob, op de Plantage Middenlaan, veel prettiger is. De werkdruk is minder, het is er hygiënischer en leuker ingericht. Er zijn meer twee-persoonskamers en mannen en vrouwen worden er niet gescheiden. Maar het is dan ook stukken duurder...

Familie komt er heel weinig. Zoals ik al zei, lijdt ook het personeel daaronder. Alle zorg en aandacht die de familie niet geeft, moeten wij geven en dat kunnen we niet.

Soms komt er wel een ansichtkaart: 'We denken elke dag aan u. Liefs, Petra.' Wat moet je daar nu op zeggen...

Begrijp me goed, het is fantastisch dat deze tehuizen bestaan. De familie kan eenvoudig de ouderen niet verzorgen: verschonen, voeren, wassen... dat is teveel. Maar de mogelijkheid dat door anderen te laten doen, ze in een tehuis onder te brengen, houdt niet in dat je ze helemaal aan hun lot kunt overlaten. Laat de familie af en toe op bezoek komen, al is het één keer per maand; een kopje koffie met ze gaan drinken, bij mooi weer een wandelingetje maken... de léuke dingen. De rest doen wij wel.<>